

הלכות תשעה באב סימן תקנר

(לג) מתרים בפעילת הסנדל, וכשגועו לעיר תלצו, וכן בתשעה באב: הגה וכן במקום שדרים בין האינוסיהודים (לד) לא יחליץ (לה) כי אם ברחוב (יג) היהודים (לו) וכן נקנה (טו) הגויס והגמיר רפיק: יח **יש מי שאומר שלא יישן בליל תשעה באב עם אשתו במטה, (לז) ונכון תהיה (יז) משום 'לך לך' (לה) אמרינן לגוי'א: 'ט' אם הל תשעה באב בשבת (לט) מותר בכלל, אפילו בתשמיש המטה: הגה ויש אוסרים תשמיש המטה, (יט) [טו] (מ) וכן נוהגין (טו) במס' ר"י ואגוד ופנה"ס): כ (מא) אין שאלת (מו) [טז] שלום (מב) לחברו בתשעה באב. והדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום, משיבים להם בשפה רפה ובכבוד ראש: כא **יש מי שאומר שלא ילך ויטיל בשוק, כדי שלא יבוא לידי שחוק וקלות והתול: כב** [*] מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושיין, *במקום שנהגו שלא לעשות (יז) (מג) אין עושיין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לעגנו זה (מד) עושה. (מה) ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, (מו) 'מותר *על-ידי אינו-יהודי אפילו בביתו, ופרקמטיא להרויח ולהשתכר, ב'מקום שנהגו**

ה הנהגה נכונה דמזיזתן ו יטור קלב אביר תרשיש טילען תוספתא וטענו קוב וקבו ו תוספתא וירושלמי וכן פקדי ספיקים זה גלבו ט משנה פקדים נר וכן טעמון פן פלייל תוספתא י דוק כ רביא בתשעה

שערי תשובה

באר היטב

עפר במנעלים, ע"ש: (יג) היהודים, וניל דאם הרבה א"י עוקרים שם מפר, מ"א: (ק) משום. ועין סימן חרטו דאסור לפע באשתו פאלו היא גדה, ואפשר דה"ה בח"ב, ר"מ. וניל דביום יש להקל, מ"א: (טו) וכן נוהגין. ומקור השמש: דברים שבעננה נוהג, ד"ס ומנהגים, ופסק בשל"ה דאם נדמנה ליל טבילה דליל-שבת זו טובלת ומשפוש, ויש לסמך על פתח בי"ד סימן שפה: י"א דנה פה שפאו נוהגים שלום לא מקרי שאלת שלום שבמיניהם, ע"ש, והמ"א חולק וכתב דאין להקל, וניל האסור ג"כ לשלח דורון לחברו, ונה בכלל שאלת שלום, מג"א: (ח) אין עושיין, כדי שלא יסוהו דעתן מהבבלית, ומשעם זה גם פליאה במלאכה, והיא גם פליאה מתכב להתאבל, מהו כל מלאכה בה שהיו שרי דאין מסיית דעתו בכה, מ"א.

דהוי בכלל מנעל לכו"ט, ע"ש, וכ"כ בלח"ק בשם משפטי-סמואל (דף ל"ד) ע"ש, ועין בנסתי-הקולא סימן י"א, ועין לעיל סימן קתב: [טו] וכן נוהגין, עין בה"ט, ועין מח"ב שביבא דברי הא"ר שחולק על של"ה וכתב שזקנו ואביו הגאונים אסרו, אף כנרע-אמת הנהגה בהנחת של"ה דרעמיה, ע"ש: [טז] שלום, עבה"ט, ועין ס"מ דגם לאמר צפרא דמרי טב אסור בח"ב, ועין בי"ד סימן ששה: [*] מקום שנהגו כו", ובגו דאופיא סברא הראשונה, וכן דעת פל הגדולים וכ"כ המ"א, ודלא כא"י: (טז) שלום, שבמיניהם, ע"ש, והמ"א חולק וכתב דאין להקל, וניל האסור ג"כ לשלח דורון לחברו, ונה בכלל שאלת שלום, מג"א: (ח) אין עושיין, כדי שלא יסוהו דעתן מהבבלית, ומשעם זה גם פליאה במלאכה, והיא גם פליאה מתכב להתאבל, מהו כל מלאכה בה שהיו שרי דאין מסיית דעתו בכה, מ"א.

באר הלכה

משנה ברורה

כשיושב על העגלה או רוכב צריך לחליץ אף בדרך רחוק: (לג) מתרים בפעילת הסנדל, וטוב (מא) שאז ימן עפר במנעלים: (לד) לא יחליץ וכו'. משום העפ"מ שפולעינים עליו: (לה) כי אם ברחוב היהודים. פתח המגן-אברהם: נראה לי דאם הרפה עפ"מ עוקרים שם מפר, ואלה רבה צדד להחמיר לעגנו רחוב היהודים אף באופן זה, (מג) ויהי דלא להיסיף על המנהג, ובצנעותינו תרפים, הרפה מהמון מקלחן באסור פעילת הסנדל כל היום אף כשיושבין בביתם, (מג) ועין גדול הוא, דאף כשנקל בזה קצת שהולך ברחוב שמוצי שם

לא אסור כולל, ועין בתשעית דף ל' חנו רבנו: על מצות הנוהגות באבל נחמתי בתשעה באב וכו' ובסי'ה וביעילת הסנדל וכו', ובינו דבבבל איתא שם ב'ף יג עמוד ב דלמבעיר את המזבחה מפר, מטילא הוא הדין בתשעה באב: ב' במקום שנהגו שלא לעשות וכו', והכיון מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות נמטה יהודא, וכנחתו הוא רק עד מצות, דרקמה סבגיה: * על-ידי עפרים אפילו בביתו, עין בספר הניל דרוקא אם נחנן לו קום תשעה באב, להרעמי צריף עיין, כינו דליכא השח הנעת על-ידי-נה, כמו שכתב הגר"א, ולעגנו תכיתה, באלה רכה בשם שצריכנסת-הגדולה להקל, והמסתי-יהודא דעתו דלעגנו שתיקה הוא כמו בחל-המוציא, עין שם:

עכו"ם, מפל מקום תכף כשפא לביתו מחיב לחליץ אותם, ועין לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן א: (לו) וכן נהגו, פתח המגן-אדם: ההולכים בין העפ"מ ונוהגין ללפש המנעלים, אף שאין למחית ביניהם, שיש גדולים המתירים, מפל מקום אין לנה טעם, דמה כקף שלנעיגו עליו? בלאו הכי מלעיגים עליו! ומפל מקום איתן תיושבים בתנות ונדאי אסורים, דאיה נרעו הנקרים אם ילכו בלא מנעלים: יח (לז) ונכון תהיה, ועין לקמן סימן חרטו דאסור לגע באשתו פאלו היא גדה, ואפשר דהוא הדין בתשעה באב: ככ"ב הד"מ, ומפל מקום ב"ס (מח) יש להקל מ"א: (לח) אמרינן לגוי'א, סחור סחור לכרמא לא תגרבו: יט (לט) מותר בכלל אפילו וכו'. דנה איתא בכריתא 'מעלה על שלחננו ואינו מונע עצמו משום דכר' (מ), והמש-אוסרים סבירא להו דהוי שבת זו קבור מתו ברגל, דנוהג ברגל דברים שפגענא, ודלי זה אסור גם-כן לרחוץ ידיו בסמנין, שגם זה קרוי צנעא: (מ) וכן נוהגין, ומקרי (מס) השמש: דברים שבעננה נוהג, אכן אם אנע ליל טבילה בשבת זו, הביא המגן-אברהם בשם השל"ה דיש לסמך בזה על דעה הראשונה, וטובלת ומשמשות, ויש מחמירין גם בזה, ועין בסתי-אדם שכתב, דכינן דכליל טבילה הוא מצוה עונה יש לסמך בזה על המחמירין, והרמ"א שכתב דנוהגין לאסור הנונ במקום שאין כאן מצוה עונה, מה שאין פן גליל טבילה, (מ) עין שם בנשמת-אדם, ועין באור הגר"א דמשמע מנה גם-כן דהוא מצדד להלקה פדעת המסכר, ואם-כן יש לסמך להקל על-פל-פנים גליל טבילה: כ (מא) אין שאלת שלום וכו'. והוא הדין לומר לו 'צפרא טבא' (מ) גמי אסור: (מב) והוא הדין לשלח דורון לחברו בתשעה באב אסור: (מג) וכן נהגו: (מג) לחברו בתשעה באב, ולעם-הארץ טוב (מח) שיודיע לו שהיום אסור לתן שלום, ולא ינהי לו איבה עבדו זה עליה: כב (מג) אין עושיין, כדי שלא יסוהו דעתם מהאבלות, ומשעם זה (מט) גם פליאה במלאכה, והיא גם פליאה מתכב להתאבל, מיהו, כל מלאכה שאין בה שהיו שרי, דאין מסיית דעתו בכה, (מד) עושה, ולא מחזי בנהא, דהרואה אימר דכניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נדמנן לו מה לעשות: (מה) ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, כגון במדינתנו: (מו) מותר על-ידי עפ"מ, אכן

שער הצידי

(מא) צטרתי-קנים: (מב) רוצה לומר, דכלאו הכי יש מפקקים על המנהג שנהגו להקל כשהולכים בין העפ"ם, עין בבית-יוסף: (מג) ומגן-אברהם הביא בשם רבנו חננאל שפתח: נהא בנהדי מי שיבקר אחד מהממשה עניים על היום: (מח) דרוקא גי'ום-הכפורים שהנשים מקשטות לכבוד היום ויש לחש לגדו הגר' הרע, מה שאין פן בתשעה באב שהולכים בבגדים מנולים, ואם גם בתשעה באב הולכים מקשטות: יש להחמיר בו אף ביום כמו ביום-הכפורים [מחצית השקל], ועין בסימן חרטו בט"ז דהוא מצדד להקל בתשעה באב בנגיעה אף בלילה, ואולי לא ראה סדר-כ"מ: (מה) פן כתב הדרכי-טובה, ורוצה לי דבקום שלא נהגי להכריז אין להקפיד על זה [עין פתלכה ברורה דהפקק על עקר הכתה, ובפרט בזמננו דשכיחי לצנין: (מ) בכלל קלו, ועין שם עוד שכתב הרואה לו דהוא הדין ברא מן התרף יש להקל, שהרי אמרו בפרקא וסקבו על הפסוק 'לא תגנה וגו'', שלא תבוא מן הדרך והקצא אשה ספק גדה, ופרש רש"י שאם מתאנה לזווג, ואם-כן נדאי שגם תאשה מתאשה, וקשתתנה זו הוא מצוה עונה וכו', והכל לפי מה שהיא אדם, עד כאן לשונו: (מ) אלהי רבה ומי-אדם ושי"א: (מ) פרי-קנים: (מ) מגן-אברהם ושי"א:

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנד המשך מעמוד קודם

המתורות, ראה בספר הלכות ומנהגי בין המצרים (שם) שחילק לדינא בין מי שדחת לו לפי שעה לצאת בנעלי עור, לבין מי שכל היום הותר לו כגון ילדתו.

65 אמנם, לקמן (סי' תקנט ס"ק מא) כתב, שאם מחמת ההליכה לבית הקברות יהיה מוכרח לנעול מנעלים, טוב יותר שלא ילך כלל.

(עמ' קמא-קמב) שכיום שיש נעלים טובות שמותרות מעיקר הדין, אין להקל ללכת בנעלי עור להולכים בדרך או בין הנוכחים. והוסיף, שכמו כן צריך עיון לענין יולדת כל שלושים יום וכן חולה שאין בו סכנה שכתב השו"ע לקמן (סי' תרד ס"ג) שמותרים בנעילת הסנדל ביום כיפור, האם נוהג היתר זה גם בזמנינו [ולענין מי שאין לו נעלים

הלכות תשעה באב סימן תקנד המשך מעמוד 64

(סי' י אות פז, וכעין זה בדברי יוסף סי' תקנט ס"ז) שמך לנשים דאומרות דאחר חצות הוא זמן נחמה ומתקנות הבית, משום דעתן קצרה וכדי שלא יתיאשו מהגאולה ושעל ידי שיתעסקו בצרכי הבית לכבוד הגאולה תתחזק בלבותיהן האמונה בגאולה. ועוד הוא השעה שנולד המשיח ונלקח לגן עדן, וגם ישראל אמרו מזמור דשפך חמתו על עצים ואבנים [זה היה בתשעה באב אחר חצות שאז נשרף הבית]. אך סיים, שכל ההיתר הוא רק לנשים, אבל על האנשים יש איסור לעשות מלאכה עד חשיכה. אכן בעזרת אשכנז לא נהגו כן [ראה בערך השלחן סכ"א], ואף כשחל תשעה באב ביום חמישי, דעת הגרי"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' מט) שאין להקל לשטוף את הבית אחר הצהרים לכבוד שבת.

[ביה"ל ד"ה על ידו]

הוא קמ"ו בח"ל המועד⁶⁷.

67 אמנם להגיה ספר תורה מטעויות, כשצריך לקרוא בספר תורה בו ביום, או שחושש להשהות ספר שאינו מוגה, כתב השערי תשובה (סי' יג) שלכל הדעות מותר. ולענין כתיבת חידושי תורה למי שנתחדש לו חידוש בו ביום [בדברים המותרים]. כתב שאף על גב שבחול המועד מותר מימ בתשעה באב אסור, שכיון שכתובת החידוש שמחה היא לו, אין לשמוח בתשעה באב. ועוד, כיון שזה רק יום אחד, אין כל כך חשש של שכחה. והש"י חמד (אסיפת דינים בין המצרים סי' ב אות ז) כתב שאם ראי לו שישכח עד הלילה מה שחידש, יכול לציין ראשי דברים כדי לעורר הזכרון ולהעתיקו אחר כך. וכעין זה כתב הכף החיים (סי' קז) שאם חרש שישכח יכול לכתוב ראשי דברים.

לו אותה, שהיה לא תהיה בזה כל תועלת, שכבר הראה לו דרך שלום ורעות.

ולתת מתנה או צדקה לעני המצרך, כתב הכף החיים (סי' צא) שמותר, ואדרבה יש מצוה בזה, וכך נהגו בכל תפוצות ישראל להחיל צדקה לעניים בתשעה באב. וכעין זה כתב בשו"ת התעוררות התשובה (שם) שבמקום שנהגו ששולחים זה לזה אוכל לקראת סוף הצום כדי שיהיה להם מה לאכול, מותר לעשות כן, כיון שאין עושים זאת בדרך התקרבות ורעות אלא כדי שיהיה לחבירו מה לאכול הוא בתורת צדקה וגמיח, אך לשלוח ימנעו מפני מעדים מחובלים בחמאה וחלב, אסור, שזה בכלל שליחת דורון האסורה משום שאילת שלום.

[משנ"ב ס"ק מב]

טוב שידויע לו שהיום אסור ללבוש ששלושים⁶⁸.

68 אמנם אם הוא מתבייש הימנה כגון שאינו קרובו או מי שלבו גם בו, כתב הכף החיים (סי' צד) שיכול להחזיר לו שלום בשפה רפה.

[משנ"ב ס"ק מג]

מיהו, קל קלאקה שאין בה שהיה שג"י⁶⁹.

69 אך להציע את המיטות, כתב הערוך השלחן (סכ"א) שאין לעשות כן עד חצות. וכן להריח כלים, כתב המקור חיים (סכ"ב) שאסור לראות מה שהבאנו לעיל (סי' ט) בשם הנרי"מ פיינשטיין. ומה שיש מערות הספרדים שנהגים לשטוף ולסדר את הבית אחר חצות ואף שלדעת השו"ע אין להקל לעשות מלאכה אף לאחר חצות דדום] ואמורים שמשעה זו כבר מתחיל זמן הגאולה, כתב על כך בספר מועד לכל חי

הלכות תשעה באב סימן תקנד תקנה המשך מעמוד לג

שמניחים במנחה, יניחן שנית, הנהוג שלא להניח בשחרית ומדמן למקום שאין מניחים במנחה, יניחן בביתו קודם תפילת מנחה. יש להימנע מלהתפלל במקום שחלק מהמתפללים מניחים תפילין חלקם אין מניחים.

[משנ"ב ס"ק ב]

יש אומרים שצריך לברך עליו בפ"ק⁷⁰.

3 וכדי שלא להיכנס לספק כרכה, נהג הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה תעניות פטו) ארחות הלכה ח"ג 32) בשבכו לישון בליל תשעה באב שלא לפשוט את הטלית קטן מעליו, ואף זירו את בני ביתו לעשות כך.

[משנ"ב ס"ק ג]

שאף הציתו אש בפ"ק⁷¹, וי"מ צונץ⁷².

4 ומאמתי אפשר להניח תפילין, החיי אדם (כלל קלה סי"ח) כתב שמותר להניחן לאחר חצות, ושכן נהג הנרי"א [אכן, ראה במעשה רב

סי' ד) שלנהגים על פי דרך האריז"ל והר"ש יש להתעטף בטלית ולהניח תפילין בתשעה באב כבכל יום רגיל, כיון שעל פי הסוד חובה להקדים את לבישת הטלית ותפילין לתפילת שחרית, ושכך מנהג בבית המדרש בית אל בירושלים, ועוד בתי כנסיות שנהגים כך. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ט תשובה כב) הביא את דברי הכף החיים, והוסיף שמימי אף הנהגים כמנהג הנ"ל, עליהם להסיק לפני אמירת הקינות. וכן הביא בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצ'ינסקי, סכ"א ס"ג) שמנהג הספרדים להתפלל בטלית ותפילין, וחולצים אותן קודם הקינות.

ומי שנהג להניח תפילין בשחרית ונודמן למקום שאין מניחים, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שלא ישנה ממנהג המקום, אלא יניחן בביתו ויקרא בהן קריאת שמע קודם שיצא לבית הכנסת. וכמו כן נהוג שלא להניחן בשחרית ונודמן למקום שמניחים, יניח תפילין כמותם. וכן לענין תפילת מנחה, הנהג להניחן בשחרית ונודמן למקום

הלכות תשעה באב סימן תקנר תקנה

ביאורים ומוספים

ושע"צ ס"ק נ

דאף פּרקמטא אסור אפלו עלידי עפוי"מ⁶⁸.

68) אמנם לקנות ולמכור מצרכי מזון, כתב הב"ח החיים (ס"ק קו) שנהגו להתיר אף קודם חצות, וכן דעת הגר"ש אלישיב (קרא עלי מועד פ"ח ס"ק לב) שמותר לפתח מכולת ולמכור לחם, הלב וכדו.

וביה"ל ד"ה אם אפשר

אף באפשר עלידי עפוי"מ⁶⁹.

69) ולעיל (ס"ו תקלו סט"ז ד"ה לכצרו) הביא שדעת הריטב"א והלבוש שכל ידבר האבד שיכול לעשות על ידי נברי אסור לעשותו על ידי ישראל, וכן כתב במשנ"ב לעיל (ס"ו תקמ"ב ס"ק ד) ובשע"צ שם (ס"ק ח).

[משנ"ב ס"ק מח]

דינו דבך הַבְּבִיחִי⁷⁰.

70) אכן, לעיל (ס"ו תקלט ס"ק יח) כתב לענין מלאכה בחול המועד הנותרת 'ברבר האבד', שהחידוש במה שמותר לסחור כשיש יריד הוא שאף על פי שאם לא יסחור לא יפסיד מומן אלא רק ימנע ממנו רווח, מ"מ כיון שרווח כזה אינו מצוי, יש להחשיב זאת כדבר האבד. ובשו"ע שם (ס"ה) מובא שכל זה רק ביריד הנערך מומן לומן, אבל במקומות שיש יריד פעם בשבוע וכדו, אין מניעת ההשתתפות בו מחשבת ידבר האבד, ולכן אסור לסחור בו בחול המועד (והוא הדין לתשעה באב).

[משנ"ב ס"ק מט]

כְּיִי שְׂלֵא יִסִּים דְּעָתוּ מִן הַבְּבִיחִי⁷¹.

71) ולענין ההנהגה הראויה לכל ירא שמים, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"כ"ח) שאף שכתבו החיי אדם (כלל קלה ס"ו) והקצו"ע (ס"ו קכ"ד ס"ו) שיש להחמיר לא לעשות מלאכה כל היום כדי לא להסיח דעת מהאבלות, מ"מ כיון שבמשנ"ב לא מזכיר חידוש זה, נראה שדעתו שאין צריך להחמיר בזה.

ומשנ"ב ס"ק נ

קְלוּמָר, מֵאוֹתָן מְצוֹת שְׁמֵרוּתָהּ מֵאוֹתָהּ קְלֵאכָה⁷².

72) והביא לקמן (ס"ו תרצו ס"ק ד) לענין מה שמואב בשו"ע שם (ס"א) שהעושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה באותה מלאכה, שנחלקו הפוסקים האם הכוונה שאינו מריח מאותה מלאכה, או שהכוונה שאף מפסיד ממנה. ולענין מה שכתב השו"ע לעיל (ס"ו רנ"א ס"א) שהעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה, כתב שם (ס"ק ב) שאף אם ירוח מעות מאותה מלאכה, יפסיד כנגדן במוקם אחר.

ונערה העושה קיטנה בתשעה באב, דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים ס"ק כז) שאין לה לקחת כסף בתורת תשלום ושכר, אלא רק בתורת מתנה.

סימן תקנה

דיני תפילין וציצית בתשעה באב

[משנ"ב ס"ק א]

כַּעַז פּוֹרְפִינְא דִּילֵהּ¹ וכו', וז' תְּפִלִּין².

1) והטעם שנהגים בכל זאת ללבוש טלית קטן תחת הבגדים, כתב הטור בשם המהר"ם מרתנובורג שאין אנו רוצים לשנות את מה שנהגים שלא ללבוש ציצית, וגם אין אנו רוצים להיות בלי ציצית, ולכן מהעטפים בטלית קטן תחת הבגדים.

ובתורת המוספים (ס"ק א) הביא שהחזו"א והגר"י קניבסקי נהגו ללבוש את הטלית קטן על הבגדים כדרכם כל השנה, וביאר הגר"ח קניבסקי (שם) שכיון שברוך כלל הלבוש עם חליפה על הטלית קטן [ולענינו זה נחשב כלבוש תחת הבגדים], לכן לא חששו להסתיר את הטלית קטן גם כשהורידו את החליפה.

ולאחוז את חוטי הציצית בשעת אמירת קריאת שמע וברוך שאמר, דעת הגר"ח קרליץ (קרא עלי מועד [תשס"ח] פ"ח הע' לד) שכשם שאין נוהגים ללבוש את הטלית קטן אלא תחת הבגדים, מסתבר שגם אין לאחוז את חוטי הציצית בתפילה, וכן הובא בקובץ מבית לוי (חיי"ג עמ' מו) שהמנהג שלא לאחוז את חוטי הציצית, מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד שם) שמסתבר שמותר, וכן הביא בספר נטעי גבריאל (פני"ח ס"ב) שכן נהג המהר"ץ רדשינסקי.

2) ולענין חולה שאוכל בתשעה באב, האם צריך להניח תפילין קודם שיאכל אכילת קבע, כמו כל המרחיב במצות עשה שאסור לאכול קודם שיקיים את המצוה (במבואר במג"א ס"ו תרצ"ב ס"ק ו, וראה משנ"ב שם ס"ק יב וס"ו רלה ס"ק טז) בשורת התעוררות תשובה (ה"א ס"ו ע"ב) הסתפק ברבר. ובשורת מהר"מ שיק (ארי"ה ס"ו רצ) כתב שלענין תפילין וציצית על החולה להתנהג כשאר בריאים בתשעה באב כיון שאין בזה סכנה [ומשמע מרוביו שאין לו להניח תפילין קודם אכילתו], ובשו"ת זכרון יהודה (גרונאוולד, או"ח ס"ו יח) כתב שאדרבא על מי שאוכל מוטל יותר להתעבב מלהניח תפילין, כדי להוכיח לו שהוא יום מר ויתמרמר ויתאבל על הורבן בית המקדש, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות ומנהגי בין המצרים פ"ו הע' י"ז), וביאר שהרי בתשעה באב אנו פטורים מקיום מצוה זו עד זמן המנחה, ומאחר שכעת אין חיוב מצוה ממילא גם אין איסור אכילה לפני המצוה. וכן דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פס"ב הע' קח, ראה גם נשמת אברהם ה"א ס"ו תקנה ס"א), והוסיף, שאם אוכל אחר חצות, צריך להניח תפילין לפני שאוכל [אחר כך במנחה ימחן שנית].

מאידך, בשורת שבט הלוי (ח"ט ס"ו קלג) כתב שצריך תחילה להניח תפילין [ומ"מ אם מתפלל שחרית בבית הכנסת לא ימחן, ורק אחר כך בביתו יקרא קריאת שמע בתפילין, גם אם כבר עבר זמן קריאת שמוע, והוסיף, שהוא שלא כהוראת המשנ"ב (בס"ק ה) שאין לקרוא במנחה קריאת שמע עם התפילין מחמת איסור תלמוד תורה בתשעה באב, אלא כמנהג רבותיו שקראו קריאת שמע בתפילין דרית בתשעה באב], ומ"מ במנחה יכול להתפלל עם התפילין כדי שלא לפרוש מן הציבור.

ומי שרוצה לישון קודם תפילת מנחה, בספר נחלת אליהו (לגרא דושינצר, ס"ו י"ג) כתב שאם לא הניח תפילין קודם לכן אסור לו לישון וסתומות לשונו שהאיסור הוא גם קודם שהגיע זמן המנחה, והסתפק אם מועיל שיניח שומר, מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות ומנהגי בין המצרים שם) שמותר לישון, ומחטעם המובא לעיל, שאם אין חיוב מצוה אין איסור אכילה או שינה קודם קיום המצוה [נתראה שהכוונה קודם זמן המנחה שאז עדיין לא הגיע זמן המצוה]. דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ד) שמשגיגע זמן המנחה לא ילך לישון אלא אם כן ימנה שומר [אכן בתורת המועדים (שם) כתב, שדעת הגר"ש אלישיב שמותר לישון אף כשהגיע זמן המנחה, משום שלדעת כמה ראשונים אין חיוב כלל להניח תפילין בתשעה באב, ולענין זה אפשר לסמוך עליהם].

ואף שבשו"ע מובא שהמנהג שלא להניח תפילין בשחרית בתשעה באב, יש מקהילות הספרדים שנהגים על פי המובא בכף החיים

המשך במילואים עמוד 17

הלכות תשעה באב סימן תקנר תקנה לג באור הגולה

שלא לעשות מלאכה אסור, ובמקום שנתנו לעשות מתיר אלא שמתעט, שאפילו משתכנס אב ממצטטין מלשוא ולתן: הגה ולא נהגו באסור מלאכה פי אם עד חצות (מנהגים), ונתנו להחמיר עד חצית בכל מלאכה שיש בה שהיו קצת אפילו מצשה הדיוט, אבל דבר שאין בה שהיו, כגון הדלקת ברות או קשינה וכדומה, מתרת. ולתלבט הפרוה, טוב לעשות על-ידי אינו יהודי (מו) * אם אפשר (יח) באינו יהודי: **כג** יומלאכת (טח) * דבר (יט) האבד מתיר, פנרף שאמרו בקלו של מועד: **כד** (מט) מכל העושה (ס) [כן מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה (ג) מאותה מלאכה: **כה** (נא) יכל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. וכל האוכל בשר או שותה יין בפעודה המפסקת, עליו הפחוב אומר ו'התי צונותם על עצמותם':

תקנה דיני תפלין וציצית בתשעה באב, וכו' ב' סעיפים:

א (א) אנהגים שלא להניח (ב) תפלין בתשעה באב שחרית ולא טלית, אלא לובשים טלית הקטן תחת בגדים (ב) בלא ברכה, (ג) ובמנחה מניחים ציצית (ג) [ג] (ד) ותפלין (ה) ומברכין עליהם:

שערי תשובה

מקרא אסור, אפילו הנאמרים עובדי כוכבים, וכן נהגו פשוט קדושתו, כי כב בשבתה, ע"ש: [כ] מלאכה. עבדי. וכן בשבתה בשם מקורו ברוח דר"י ה"ה קס"ח של' מ"ב וה"ה בו הכופר טעיה, ע"ל, וצ"ל לפעיד האפשר שיש בה שלא להשתחו כפר שאינו טהר או שמתה צורך אליו לקרות בו מים, ונראה דמי שנתעשר לו איתו חדיש אין לכתבו בת"ב, אינו דכתיב פתחו למתו, שאין ת"ב יושמתה היא לו בשבתה תחשירי, וכן שאינו רק יום א' ואין תשע ששקוב:

[ג] ותפלין. עבדי. וכן כשכ"י ח"ב סימן כד שכתב דבר סתרי ל' תפלין אחר קרישה, וצ"ח כתב דאין לתפלין קום הפלת ערבות וכ"כ בשבתה שכן היה ליה, וכן הביא דבר גיסו בא"ו והוא הכריע כמקורו וכתב שכן באה הסכמת המג"א ומג"ד, ע"ש, וצ"ח צ"ל סימן ל' פכח"ט ט"ה, וצ"ח ב"ר משוכת סכ"ט שכתבנו לתני תפלין בת"ב בפקר, א"י דלשאר ימים מניחין בי יונות בת"ב לא יניח רק דלש"י ולמנחה יניח שניהם, ובשבתה חולק ע"ז, וצ"ח יונתו לתני בפקר יש לתני גם של ר"ח, וכ"כ יושב דברו תכ"ט ע"פ סודן של יב"ח, וע"ש מ"ש פהלק"ט ח"ב סימן קל"ט שצ"ח ינה מניחם, לא נאיתו פן כ"י, אף מקבל סתרי שרעב"י ה"ה מניח דלש"י וד"ח"ה כ"י אכלו ובת"ב בפקר נאמר שהמקום בסודו של דבר נראה שכן ע"י, וצ"ח ב"ר ד"ר סימן שלו דבר משה סימן לח, וצ"ח מקשה כנה"ג לאית ח"ב, אם יש מלה ומלין קום מצות ונספק ל"ב טלית גדול אין לקרותו כ"ו, ע"ש, וצ"ח כשכ"י ח"ב סימן לו בת"ב שנתנה וח"ה שאין בו ספק כי החזנה עד אחר הצות ומלש ע"י ששנה ה"וא שאלו וצ"ח יתר, ה"ה ה"ה שאלו ששנה מנחה ברוך ואח"כ יאכל, וצ"ח ששנה ח"ב כ"ד יניח תפלין, וצ"ח ד"ה פסק המנהג שיאכל אחר טמיה גדולה יניח ששנה א"צ להשלים אפילו בחז"ה קצת, וכן נהגו להורות ב"ר"ה ח"ה לא

באר היטב

ע"ש: (י"ז) בא"י. ואם א"א ע"י אינו יהודי קבר לעשותה בעצמו כמו בה"ט. וע"י סוף סימן תל"ג: (ע) האבד. אם נרד או שירות פאים מתיר לקנות מהם ע"י אינו יהודי וכ"ש למכר דבר דבר האבד, כ"כ ע"י סימן ש"פ ס"ו לענין אכל. ובמ"א: (כ) קלאכה. אפילו במקום שנתנו לעשות, מ"א, ע"ש, ובכתיבה מתיר בת"ב, שכתב"ג:

(א) תפלין. מה"ט גלאט"י ה"ה מניחם בביתו וה"ה קורא ק"ש ואח"כ ה"ה הולך לבת"ב, כי כ"כ פהלק"ט ח"ב סימן קל"ט, וכתב שכן פ"א פחוב למצ"י ז"ל: (ג) ותפלין. ונתונים לתני ב' יונות תפלין, א"י בתשעה באב גיחו, כ"ל, ע"י סימן לח:

באר הגולה

* אם אפשר וכ"י. וצ"ח ע"י, הא בסוף סימן חלק התירו משום שהיא דבר האבד, ובאבד התירו בסעף שאחר זה אף באפשר על-ידי פותים; ואפשר דמ"ר הכא בענין שאינו דבר האבד [אם נפתח עד אחר הצות], וכן מה"ט משמע דמשום דבר האבד סתרינו לענין חליבה אף באפשר על-ידי עבדי⁶⁰, וכן כתב ג"ס"פ בספר מטה יהודא: * דבר האבד וכ"י, ע"י מה שכתבנו לענין י"ד או שירות במשנה ב"ר"ה, והוא כמטה"משה סימן חשמב, ומה שכתבנו ע"ש על-ידי עבדים דוקא, ושק"י קצת השעם, אחר כך מצאנו באלה נ"ה ע"ש: וצ"ח ע"י, וצ"ח י"ד פותים מבאר בפעף הפודם דאפילו באין דבר האבד מפר אף בעצמו? ואפשר דהו בפרה"סא, ולרבים לא רצה להקל, עד כאן לשונו:

משנה ברורה

לקנות כגון, ואנשא מלתא, אסור (ג) אפילו על-ידי עכו"ם: (מז) אם אפשר בנכרי. ואם אי אפשר בנכרי, מתיר לעשותה בעצמו כמו בחל"ה מועד [מ"א]. וע"י בבאר הגולה שפ"ד להקל סמ"ד על-ידי ישראל בעצמו: **כג** (מח) דבר האבד מתיר, אם נרד או שירות פאים, (נ"א) מתיר לקנות מהם על-ידי עכו"ם וכל לא על-ידי עצמו, דמס"י דעתו מאבלות אפילו קדם תצ"ח, וכל שכן למכר, דה"ו דבר האבד⁶¹, כמו שכתבנו ב"ר"ה ד"ה סימן ש"פ סע"ף ז' לענין אכל: **כד** (מט) כל העושה מלאכה וכ"י, ה"ה אפילו (נ"ג) במקום שנתנו לעשות, ואפילו לאמר הצות, ומשמע מאקרא, דוקא בשקוב עצמו למלאכה ומס"י דעתו מהאבלות, על-ידי אף שמתיר לשא ולתן אחר הצות (נ"ד) לא ימשך בפסקי פ"י שלא יס"י דעתו מן האבלות⁶²: (ג) מאותה מלאכה. ב"ר"ה מ"ה מ"ה שפ"ח מאותה מלאכה⁶³: **כה** (נא) כל האוכל ושותה וכ"י, אפילו (נ"ט) מקפ"ח או מניקה או שא"י אנשים שהם חלושים בטבען (נ"ו) ומצטערים מהמגעות [אם לא מי שהיא חולה פאמה, וכדלעיל בסעף ה', וע"י ש"ס פת"ח], וכדאי הוא בית אלהינו להצטער על חרבנו על-פ"פניס יום אחד בשנה:

א (א) נהגים וכ"י, על-פי המר"ש: "בצע אמרת", ב"ע פורפירא דילה⁶⁴ ונה השליתו, "השליו משמים ארץ המארת ושאל", וו תפלין⁶⁵: (ב) בלא ברכה. ומכל מקום אם פשטו ב"ר"ה (א) יש אומרים שצ"ח לברך עליו בפק"י⁶⁶: (ג) ובמנחה. שאז הצינו א"ש כמקדש, וי"ס ג"ר"ה⁶⁷ במה ששפ"ה הקדוש ב"ר"ה הוא חמתו בעצם ואבנים [הג"א], ויש אומרים, כ"י (ג) להראות נחמה באבלנו בו ביום, וכל זה הוא לבלי עלמא רק לענין תפלין, משום דהוא מלתא דתליא במנהגא דעלמא, (ג) אכל כל התמשה ענוים אין מבטלין כל היום: (ד) ותפלין. וצ"ח י"ד לתני תפלין של רבנו תם יניח גם צ"ח [אחרונים]: (ה) ומברכין עליהם. ונראה דתהי שלא לקרא עמה פרישיות קריאת שמע וכן פ"ש⁶⁸, דהלא קצת (ד) הוא רק פק"י

שער הציור

(ג) שער תשובה. וע"י ב"ר"ה ח"ב דאף ב"ר"ה ח"ב אסור אפילו על-ידי עכו"ם⁶⁹ משום דה"ו פרטום: (ג"ל) אחרונים: (ג"ז) אחרונים: (ג"ח) מ"ן אברהם. והוא ס"ח שלא יקבע עצמו למלאכה עד שיש דעתו מן האבלות [ד"ח]: (ד"ז) אלה רבה משם פנא: (ד"ט) וכל לעיל בסעף ה': (ט) ואין יכול לפרוהו פ"מ: (ח) פתח"ע: (כ) סדר היום: (ד) דאף במה שהביא בא"ר"ה מ"ט ע"י קט"ן א לענין ב"ר"ה פ"ש מ"ט מ"ט מלאכה, ע"ש עליו בספר ב"ר"ה ע"ל, וכל-שכן ב"ה, ובח"ס מ"ה שצ"ח ח"ב על השבתה יצאק דלמה לא יקרא קריאת שמע קום ערביה, ע"ש, וצ"ח ח"ה ה"ה מ"ט י"ס ואסור במלמ"ד ח"ה:

